

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ЖУРНАЛІСТА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА:
ПРОЕКЦІЯ НА СУЧАСНІСТЬ**

У статті окреслено наукові підходи до розуміння поняття «творча особистість майбутнього журналіста» в контексті педагогічних ідей А. С. Макаренка; висвітлено філософські, педагогічні, психологічні та журналістські погляди на проблему підготовки майбутніх журналістів до професійної діяльності в сучасному соціумі; визначено педагогічні умови, що сприяють духовно-творчому розвитку особистості студента. Особлива увага приділена гуманістичним поглядам А. С. Макаренка щодо розвитку й виховання, морально-духовного зростання та соціального й професійного становлення особистості, які проектується на сучасний педагогічний процес, зокрема – на журналістську освіту.

Ключові слова: виховання, журналіст, індивідуальність, колективна творчість, особистість, професійна освіта, творчий розвиток.

Постановка проблеми. Сьогодні гостро постають проблеми розвитку творчої особистості, організації творчої діяльності студентів, створення умов для творчого самовиявлення кожного громадянина (що підкреслюється й у Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття») [5], бо й самі «сучасні реалії потребують активізації розвитку особистості, її творчого потенціалу» [7, 47].

Соціум сьогодні потребує таких журналістів, які б гармонійно поєднували особисті й суспільні інтереси, були б не тільки освіченими, професійно компетентними, але й відповідальними, чесними, гуманними, толерантними, культурними, вихованими, творчими, здатними сприяти консолідації сучасного суспільства, спрямовуючи його на нову якість спілкування, на духовний поступ. Серед основних професійних функцій сучасного працівника ЗМІ – інформаційна, аналітична, організаційна, культуротвірна, суспільно-виховна, яка передбачає формування громадської думки (за допомогою правдивої, збалансованої й повної інформації) та духовноціннісних орієнтирів.

Успішна професійна самореалізація та безперевне самовдосконалення студента-журналіста в майбутньому залежать від якості журналістської освіти сьогодні, від виховання особистості й розвитку творчої індивідуальності майбутнього працівника ЗМІ.

У процесі підготовки до журналістської діяльності й формування в студента особистісних і професійно значущих якостей цінним видається використання педагогічних ідей і гуманістичних поглядів

А. С. Макаренка щодо становлення й морально-духовного та професійного зростання особистості.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми підготовки фахівців до професійної діяльності вивчали й продовжують вивчати багато вітчизняних та зарубіжних дослідників (Н. Абашкіна, В. Биков, Г. Васянович, П. Воловик, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Я. Камінецький, О. Коваленко, Н. Ничкало, Т. Нейлор, Л. Пуховська, Л. Романишина, В. Сидоренко, С. Сисоєва, М. Сметанський, А. Сущенко, Л. Сущенко, Т. Сущенко, І. Хейстер, П. Яковишин, Т. Яценко тощо).

Питання професійно-творчого саморозвитку майбутніх фахівців висвітлено в наукових розвідках таких учених, як В. Андреев, Н. Бітянова, Д. Богоявленська, Л. Виготський, К. Гольдштейн, Г. Горченко, Н. Григор'єва, Т. Гринінг, А. Деркач, В. Зазикін, І. Зайцева, П. Кравчук, Л. Лазарева, О. Лапицький, Є. Лукіна, О. Лук, Л. Макарова, С. Максименко, А. Маслоу, Л. Мільто, В. Мухіна, Г. Олпорт, О. Пехота, Я. Пономарьов, К. Роджерс, Є. Сьютіч, Ю. Фокін, В. Фрицюк тощо.

Проблема формування гуманної особистості високого рівня культури розкрита в працях Ш. Амонашвілі, Г. Балла, І. Беха, О. Бодальова, С. Гончаренка, В. Гриньової, Р. Додонова, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Крилової, В. Кудіна, В. Лозової, В. Лугового, А. Макаренка, В. Мерліна, Г. Нестеренко, І. Прокопенка, Н. Протасової, О. Савченко, В. Сухомлинського, А. Сущенко, Т. Сущенко, Г. Троцько, Н. Щуркової, В. Ярошевич та ін.

Питання духовного розвитку особистості окреслювалися в контексті гуманістичної психології (Г. Балл, Г. Костюк, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, В. Франкл та ін.), гуманізації освіти (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Рибалко, М. Романенко, А. Сущенко та ін.) та гуманістичних підходів до педагогічного процесу (Я. Коменський, А. Макаренко, М. Монтессорі, Ж. Руссо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.).

Сутність і структуру освітнього середовища, визначали Г. Васильєв, Б. Бім-Бад, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, В. Петровський, В. Слободчиков, А. Хуторський, В. Ясвін та ін.

Питання журналістської підготовки студентів розглянуті в роботах Ю. Андреевої, Р. Бухарцева, В. Ворошилова, В. Горохова, О. Дорошук, Я. Засурського, В. Здоровеги, А. Казанського, М. Кіма, В. Козлова, Г. Колосова, С. Корконосенка, В. Кузіна, Г. Лазутіної, А. Марачевої, К. Маркелова, І. Михайлина, А. Москаленка, М. Ненашева, В. Олешка, В. Пельта, Є. Проніної, Є. Прохорова, В. Різуна, О. Самарцева, Л. Світич, В. Учонової, І. Чемерис.

Актуальність статті викликана соціальною потребою в духовно багатих, творчих журналістах і необхідністю вдосконалення системи підготовки до професійної діяльності студентів в умовах духовної взаємодії й інтелектуальної співтворчості викладачів і студентів у процесі професійного навчання.

Теоретична значущість і недостатня розробленість питання визначили тему статті, **мета** якої – окреслити сутність поняття «творча особистість майбутнього журналіста» в контексті педагогічних ідей А. С. Макаренка, висвітлити філософські, педагогічні, психологічні й журналістські погляди на проблему підготовки майбутніх журналістів до професійної діяльності.

Цілісна й гармонійна особистість може формуватися в цілісному педагогічному процесі. На наш погляд, освітньо-виховна система сьогодні ще не достатньо уваги приділяє формуванню духовності студента, розвитку його творчої індивідуальності, що викликає низку протиріч у журналістській освіті.

На думку А. С. Макаренка, педагогічна справа є справою творчою, а особистість педагога – творчою особистістю. Це бачення проблеми наразі є досить актуальним, бо від того, яким сьогодні виховуємо журналіста, багато в чому залежить майбутнє нашої країни. Серед основних принципів великого педагога – повага до людини, віра в її сили, що має стати головним правилом у інтелектуально-творчій співпраці й духовній взаємодії викладача й студента.

Актуальною в сучасних умовах є орієнтація на виховання особистості, яка, за словами А. С. Макаренка, вміє поєднувати власні й суспільні інтереси, що неодмінно слід враховувати в професійній підготовці майбутнього журналіста – не простого ретранслятора подій, а творчого працівника, який бачить те, чого не можуть розгледіти інші, який співпереживає, стає співучасником подій і суспільних процесів, сприяє налагодженню конструктивного суспільного діалогу, – журналіста, якого дійсно можна вважати представником «четвертої влади».

За вченням А. С. Макаренка, у навчально-виховному процесі на першому місці має бути виховання, формування вміння жити за демократичними принципами. На важливості виховання акцентують увагу й учені сучасності, називаючи його специфічним процесом формування соціальних і духовних відносин, розглядаючи виховне середовище навчального закладу в двох вимірах: діяльнісно-комунікативному й соціально-психологічному [8].

На думку А. С. Макаренка, духовність має бути в моральності думки, моральності вчинку: моральність індивіда визначається вчинком, який має вимірюватися тільки інтересами колективу й колективності [4].

Пізнання духовності – «це така ж вічна проблема, як і пізнання людського життя. Людина – істота духовна, це іманентна властивість людини. І людське життя, і духовність надзвичайно складні; багатогранні прояви буття знаходяться в постійному саморозвитку, а тому постійно ставлять перед дослідником нові завдання» [1, 188]. Духовність є життєвою необхідністю для творчої особистості журналіста, а творчість для нього – головний стимул і найважливіший регулятив, спосіб життя й самореалізації. Творчий журналіст прагне до духовного саморозвитку й самовдосконалення, до активної участі в зміцненні духовності нації.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства духовність окремої людини й соціуму загалом стала однією з найактуальніших проблем, які потребують нагального вирішення, адже країни, що не мають духовного суверенітету та які надовго втрачають духовний простір, приречені: вони не мають майбутнього як незалежні країни [3].

Саме тому сьогодні актуалізується завдання створення умов для особистісного духовного зростання й формування духовно-творчого світу особистості майбутнього журналіста, що, безумовно, потребує комплексного й багаторівневого підходу. Важливим завданням наразі є закріплення у світогляді майбутнього працівника ЗМІ системи духовних цінностей, глибокого усвідомлення соціальних ролей і професійних функцій журналіста (в тому числі – виховної, духовної, культуротвірної).

Ідея А. С. Макаренка – виховання в колективі та через колектив – є надзвичайно актуальною в контексті журналістської діяльності. Ми повинні глибоко замислитися над педагогічними принципами А. С. Макаренка, зокрема над тим, що особистість необхідно бачити в кожній людині, що треба навчати молодих умінню працювати в колективі, а це є дуже важливим для майбутнього журналіста, адже журналістська діяльність передбачає не лише індивідуальну творчість, а й колективну співпрацю (під час підготовки відеорепортажів, радіо- і телепрограм, випусків газет чи журналів тощо).

У такій формі роботи професійний успіх виробничого колективу чи творчої групи безпосередньо залежить від участі кожного журналіста (редактора, репортера, звукорежисера, ведучого, оператора, монтажера та ін.). На думку А. С. Макаренка, існує взаємозалежність розвитку та взаємний обов'язок між особистістю й колективом, отже і відповідальність повинна взаєморозподілятися. «Тут особистість виступає в новій позиції вихованця –

вона не об'єкт виховного впливу, а його носій – суб'єкт, але суб'єктом вона стає, тільки коли виражає інтереси всього колективу» [4, 76].

На думку А. С. Макаренка, «щастя особистості – в її освіченості, праці, однастайності й співдії з колективом: для реального, живого громадянина нашої країни, для трудівника амплітуда коливань учинку дуже велика: від радісної, свідомої, творчої праці в повній єдності з працею інших людей, з одного боку, до повнокровного, життєвого щастя, не отруєного ніякою відокремленістю, ніякими муками совісті, – з іншого» [4, 37–38]. Говорячи про виховання людини в колективі, великий педагог зазначав: «У кожний момент нашого впливу на особистість ці впливи обов'язково мають бути й впливом на колектив. І, навпаки, кожне наше доторкання до колективу обов'язково буде й вихованням кожної особистості, яка входить до колектив» [4, 52]. Нехай у іншому контексті, в інших суспільно-політичних умовах, але ідеї А. С. Макаренка, не втрачаючи своєї актуальності, проектуються на сучасний педагогічний процес, зокрема на журналістську освіту.

Розробивши систему колективно-орієнтованого розвитку особистості, А. С. Макаренко вважав неповторною кожен особистість: «Було б вірним верхоглядством ігнорувати людське розмаїття й питання про завдання виховання намагатися втиснути в загальну для всіх словесну строчку» [4, 51], адже кожна людина – індивідуальність і досить часто – творча. Особливо це стосується особистості журналіста.

У філософських і психолого-педагогічних дослідженнях індивідуальність розглядається, головним чином, як вираження відмінностей однієї людини від іншої в парадигмі одиничного, неповторного, особливого. А. С. Макаренко вбачав у кожній людині неповторну індивідуальність, яка має розвиватися за власними здібностями, й розвиток особистості вважав єдиним цілісним процесом.

Наразі все актуальнішою стає проблема формування творчої індивідуальності майбутнього журналіста, оскільки здатність до творчості – одна з основних рис професіоналів цього фаху. Успішним у своїй професійній діяльності може бути лише той журналіст, який є творчою особистістю, здатною до саморозвитку й самовдосконалення, особистістю, яка відчуває себе потрібною суспільству.

Важливою метою розвитку й самовдосконалення журналіста є формування власної творчої індивідуальності. «Індивідуальність – це своєрідність психіки й особистості індивіда, його неповторність. Поняття «індивідуальність» багато в чому перегукується з поняттям «особистість», що застосовується, коли індивід характеризується як суб'єкт соціальних відносин [2, 158]. Для індивідуального розвитку особистості необхідні свобода й

незалежність, а необхідність адаптації до соціального середовища та прагнення до незалежності породжують потребу в соціальній творчості.

Говорячи про розвиток особистості як про «програму людської особистості», А. С. Макаренко зазначав, що цей процес не має бути однаковим для всіх: «Що ж, я повинен вганяти кожну індивідуальність в єдину програму, в стандарт, і цього стандарту домагатися? Тоді я повинен пожертвувати індивідуальною чарівністю, своєрідністю, особливою красою особистості, а якщо не жертвувати, то яка ж у мене може бути програма?» [4, 55]. Уважаючи кожну особистість неповторною, педагог наголошував на тому, що необхідно враховувати творчий потенціал кожної людини й намагатися розвинути його, «ідучи вслід за якостями особистості, за її схильностями й здібностями, спрямувати цю особистість у найбільш потрібну для неї сторону...» [4, 56].

Ця думка набирає особливої актуальності в контексті розвитку творчої індивідуальності майбутнього журналіста в процесі професійної підготовки. Адже без творчого підходу до підготовки майбутніх фахівців неможливо очікувати, що серед них з'явиться справжній професіонал, бо кожен народжується для того, щоб перетворювати об'єктивну реальність, розкрити й реалізувати природні творчі здібності, але ж молодій людині треба допомогти розвинути їх, реалізувати в житті та майбутній трудовій діяльності.

Російський журналістикознавець В. Олешко, називаючи журналістську творчість «одухотвореною дією», стверджує, що вона «піднімає особистість на якісно новий рівень», а суб'єкт творчості (творча особистість) є основним елементом творчого процесу [6, 16].

Формування індивідуальності майбутнього журналіста відбувається на тлі творчості, що є однією з обов'язкових ознак журналістського професіоналізму. Творчість є істинною сутністю людини, джерелом розвитку й прогресу суспільства. Вільна творча самореалізація особистості – запорука її успішної адаптації та інтеграції, здійснення нею свого призначення.

Для набуття студентами під час навчального процесу досвіду творчого пошуку, необхідно забезпечити їхню активну участь у колективному й індивідуальному процесі пошуку шляхів розв'язання проблеми. Ставлячи перед собою завдання, за словами А. С. Макаренка, індивід повинен обов'язково враховувати суспільну мету.

Для формування творчого досвіду необхідно створити педагогічні умови, що сприяють духовно-творчому розвитку особистості майбутнього журналіста, а саме: орієнтація на індивідуально-творчий розвиток особистості; реалізація особистісного й діяльнісного підходів до формування професійної компетентності та готовності до професійно-творчої

діяльності майбутніх журналістів; цілеспрямована внутрішньовузівська підготовка викладачів до формування професійно-творчої компетентності студентів; створення спеціального педагогічно комфортного (максимально наближеного до професійного) журналістського середовища для постійного розвитку особистості; професійно-адаптивна спрямованість на готовність майбутнього журналіста до соціальної відповідальності; конструювання журналістських ситуацій, спрямованих на розвиток творчого мислення та комунікативних здібностей; цілеспрямоване використання засобів масової комунікації; участь студентів у роботі шкіл молодого журналіста (для майбутніх абітурієнтів), у теле- та радіопередачах на міських і обласних теле- й радіоканалах; активізація творчої активності студентів; включення студентів у «імпровізоване поле діяльності»; моделювання індивідуальної ситуації успіху, сприяння самореалізації студентів; створення розгалуженої системи стимулювання професійно-творчого самовиявлення майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки; забезпечення тісного взаємозв'язку вищої школи з професійним журналістським середовищем і, що, на нашу думку, є особливо значущим у підготовці майбутніх журналістів до професійно-творчої діяльності – це забезпечення духовної взаємодії та творчої співпраці студентів і викладачів на засадах рівноправного конструктивного діалогу.

Висновки. Отже, гуманістичні ідеї А. С. Макаренка сьогодні є надзвичайно актуальними для розробки концепції розвитку особистості майбутнього журналіста й розкриття його творчого потенціалу в процесі професійної підготовки. Журналістика майбутнього, стаючи одночасно масовою та високопрофесійною, вимагає нових форм підготовки студентів-журналістів. Оскільки творча індивідуальність постійно прагне до духовного саморозвитку й самовдосконалення у власній (у тому числі – професійній) діяльності, до перетворення інших у процесі творчої взаємодії, вона не лише відчуває потребу в новаторській діяльності, має здібності до новацій, але й певним чином впливає на хід подій суспільного життя. А сучасний журналіст – це не сторонній споглядач і не простий ретранслятор подій, він – активний літописець сучасності.

Таким чином, підвищення якості освіти в галузі журналістики, врахування досвіду й передових ідей видатних педагогів минулого та сучасності, вдосконалення системи психолого-педагогічних умов розвитку творчої особистості майбутнього журналіста є запорукою його успішної адаптації в професійному середовищі, відповідального виконання ним журналістських функцій і соціальних ролей, творчого саморозвитку й професійної самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білодід Ю. Духовність: сутність, структура, функції : монографія / Ю. Білодід. – Житомир, 2003. – 191 с.
2. Большая психологическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2007. – 544 с.
3. Дацюк С. Що таке духовність та навіщо вона потрібна? / С. Дацюк. – Українська правда. – 2009. – 16 червня.
4. Макаренко А. С. Коллектив и воспитание личности / [сост. В. В. Кумарин]. – М., 1972. – 332 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26.
6. Олешко В. Ф. Журналистика как творчество. Учебное пособие для курсов «Основы журналистики» и «Основы творческой деятельности журналиста» — серия «Практическая журналистика» / В. Ф. Олешко. – М. : РИП-холдинг, 2004. – 222 с.
7. Сіверс З. Ф. Феномен творчості як базова складова акмеологічного розвитку особистості / З. Ф. Сіверс // Освіта і управління. – 2008. – № 1. – С. 47–55.
8. Чиркин В. Е. Общечеловеческие ценности и Российское право / В. Е. Чиркин // Общественные науки и современность. – 2001. – № 2. – С. 70–78.

РЕЗЮМЕ

М. Д. Дяченко. Формирование творческой личности будущего журналиста сквозь призму идей А. С. Макаренко: проекция на современность.

В статье обозначены научные подходы к пониманию понятия «творческая личность будущего журналиста» в контексте педагогических идей А. С. Макаренко; освещены философские, педагогические, психологические и журналистские взгляды на проблему подготовки будущих журналистов к профессиональной деятельности в современном социуме; определены педагогические условия, способствующие духовно-творческому развитию личности студента. Особое внимание уделено гуманистическим взглядам А. С. Макаренко относительно развития и воспитания, морально-духовного роста, социального и профессионального становления личности, которые проектируются на современный педагогический процесс, в частности – на журналистское образование.

Ключевые слова: воспитание, журналист, индивидуальность, коллективное творчество, личность, профессиональное образование, творческое развитие.

SUMMARY

M. Dyachenko. The formation of the creative personality of the future journalist through the prism of ideas A. S. Makarenko: the projection of the present day.

The article determines the scientific approaches to the understanding of the notion of «creative personality of the future journalist» in the context of A. S. Makarenko pedagogical ideas; philosophical, pedagogical, psychological and journalistic viewpoints on the problem of future journalists training to professional activity in the modern society are outlined; the pedagogical conditions, which are promoted the spiritual and creative development of the student personality are revealed. Special attention is paid to A. S. Makarenko humanist views regarding the development and upbringing, moral and spiritual growth and social and professional formation of the personality, which are designed on modern pedagogical process, in particular on the journalistic education.

Key words: education, journalist, individuality, collective creativity, creative development, personality, professional education.